

5. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С.Ф.Клепко. – Полтава: ПОППО, 2006. – 328 с.

6. Серкіс Ж. Нові підходи до управління сучасною освітньою організацією / Ж.Серкіс // Соціальна психологія. – 2003. – № 1. – С. 140-150.

7. Титарчук В. Соціокультурна глобалізація вищої освіти: тенденції та наслідки [Електронний ресурс] / Ванда Титарчук // Віче. – 2006. – №22. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/391/>

8. Хижняк Л.М. Державна освітня політика в умовах глобалізації: пошуки оптимальної моделі [Електронний ресурс] / Л.М.Хижняк. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-2/doc/1/02.pdf>.

Л.М.Червона

ВПЛИВ СВІТОВИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ НА ПОДОЛАННЯ ЦІННІСНОГО РОЗКОЛУ В УКРАЇНІ

В роботі розглянуто оновлення сучасного освітнього простору наділеного аксіологічною значущістю через дослідження основних його тенденцій як складних та багаторівневих систем орієнтації світу. Визначаючи проблемним моментом для України її ціннісну розколотість (за С. Хантінгтоном), обґрунтовується думка, про те, що для подолання ціннісного розколу в Україні, має відбутися зміна парадигми розвитку суспільства, яка має початися з суттєвих змін в освітній сфері.

Ключові слова: цінності, освіта, світові освітні тенденції, ціннісний розкол.

В работе рассмотрены обновления современного образовательного пространства наделенного аксиологической значимостью через исследование основных его тенденций как сложных и многоуровневых систем ориентации мира. Определяя проблемным моментом для Украины ее ценностный раскол (по С. Хантингтону), обосновывается мысль о том, что для преодоления ценностного раскола в Украине, должна произойти смена парадигмы развития общества, которая должна начаться с существенных изменений в сфере образования.

II. Проблеми сучасної освіти

Ключевые слова: *ценности, образование, мировые образовательные тенденции, ценностный раскол.*

Chervona L. Influence of educational myrovyyh trends in overcoming tsennostnoho Ras-kola in Ukraine. We consider updating modern educational space endowed axiologi-cal significance through its main research trends as complex and multi-orientation of the world. Defining the problem points to its value rozkolist Ukraine (by Samuel Hun-tington) is justified by the view that in order to overcome the split values in Ukraine, to be held paradigm shift of social development, which must start with substantial changes in education.

Key words: *values, education, global education trends, value split.*

Україна, як власне і весь світ, перебуває в очікуванні нової епохи і одночасно намагається відшукати соціальну, економічну та науково-технологічну платформу виживання, нову парадигму підготовки людини до життя, яка б забезпечила не лише адаптивне ставлення до дійсності, але й розвиток самої дійсності у відповідності до людських вимірів життя, продиктованих ідеалами XXI століття [1, 6].

На початку XXI століття кожна країна світу, намагається знайти шляхи свого розвитку у відповідності з новими соціально-економічними потребами й очікуваннями. Але разом з тим у кожного суспільства є власний соціальний фільтр. Воно може виявитися не готовим до сприйняття нових концепцій. Життєвий досвід будь-якого окремо взятого суспільства обумовлює не тільки «логіку», але і в певній мірі зміст філософської концепції. У світі існує безліч культур. Вони автономні, суверенні. Кожна з них має свою долю і свій потенціал. Водночас, культури перестали бути герметично замкненими відбуваються грандіозні кроскультурні контакти породжені епохою глобалізації.

Епоха глобалізації супроводжується становленням інформаційного суспільства. Це ті соціо-культурні зміни без урахування яких не можливо обрати правильний напрямок розвитку сучасної освіти. Складні взаємовідносини країн і культур змінюють свідомість цілих народів і окремих людей, примушуючи їх адаптуватися до нового світу, який іноді позбавлений звичних цінностей і паттернів поведінки. В даному контексті світові освітні тенденції займають осо-

бливе місце. Змінюється або трансформується саме поняття освіти, що постає як діяльність спрямована на зміни установок і моделей поведінки особистості та її особистісний розвиток. Демократизація, гуманізація, концепція безперервної освіти, розвиток ринкових відносин у сфері освіти та інтеграція освіти, ось далеко не повний перелік тих світових освітніх тенденцій, які не оминули жодну національну систему освіти і внесли корективи у їх розвиток. Не випадково багато економічно розвинених країн, розробляючи національні доктрини, концепції та програми стійкого і безпечного розвитку, включають до їх складу як один із стратегічних напрямків інноваційний розвиток національних систем освіти. Сфера освіти повинна стати стратегічною точкою зростання для України XXI століття. Як показує досвід багатьох країн, тільки випереджальний розвиток цієї сфери формує інвестиційну привабливість країни і забезпечує технологічний прорив.

Стан, перспективи і тенденції розвитку освіти взагалі в сучасному світі висвітлюються в працях Б.Вульфсона, З.Малькової та інших авторів, які аналізують освітні системи провідних країн Заходу, форми та методи організації навчального процесу. Становлення та розвиток освітньої проблематики відбувалися в межах наукових інтересів відомих дослідників – В.Астахової, М.Лукашевича, М.Головатого, І.Гавриленка, І.Бичка, І.Зязюна. Вагомий внесок у розвиток філософії освіти зроблено вченими Інституту вищої освіти АПН України В.Андрущенком, М.Михальченком, Г.Темком, В.Лутаєм. У сучасному філософсько-культурологічному напрямку слід відзначити дослідження представників Інституту філософії НАН України, здійснені під керівництвом М.Поповича (В.Іванов, С.Кримський, В.Мейзерський, Б.Парахонський та ін.). Застосовуючи напрацьований теоретичний базис та здійснюючи спробу розкрити нагальні проблеми оновлення сучасної освітньої сфери, дана розвідка ставить перед собою за мету виявити вплив світових освітніх тенденцій на подолання ціннісного розколу в Україні.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішувались наступні завдання: обґрунтувати оновлення сучасного освітнього про-

сторю наділеного аксіологічною значущістю через дослідження основних його тенденцій як складних та багаторівневих систем орієнтації світу; окреслити основні освітні тенденції та їх вплив на національну систему, як важливого чинника у подоланні ціннісного розколу в Україні.

Найбільш суттєві розбіжності між людьми, як пише С. Хантінгтон, не ідеологічні, політичні чи економічні, а саме культурні. Народи і нації намагаються відповісти на саме просте питання, з яким може зіткнутися людина «Хто ми є?». І вони відповідають традиційним чином – звернувшись до понять, що для них найбільш значущі. Люди визначають себе, використовуючи такі поняття, як походження, релігія, мова, історія, цінності, звичаї і суспільні інститути [7].

Для збереження будь-якої соціальної системи потрібні цінності, які сприймають усі люди. Без загальних цінностей, пише С. Клакхон, «Життя суспільства було б неможливим», а «функціонування соціальної системи не могло б зберегти спрямованість на загальні цілі...» [9].

Проблемним моментом для України є те, що її визначають як «розколоту». Зокрема, С. Хантінгтон визначив Україну так: «... – це розколота країна з двома різними культурами. Лінія розлому між цивілізаціями, що відокремлює Захід від православ'я, проходить прямо по її центру ось уже кілька століть. В різні моменти минулого західна Україна була частиною Польщі, Литви та Австро-Угорської імперії. Значна частина її населення є прихильниками уніатської церкви, яка здійснює православні обряди, але визнає владу Папи Римського. Історично західні українці говорили українською і були вельми націоналістичними у своїх поглядах. Населення Східної України, з іншого боку, було в масі своїй православним, і значна його частина говорила російською. На початку 1990-х росіяни становили до 22%, а російськомовні – 31% населення України. Велика частина учнів початкових і середніх шкіл отримувала освіту російською мовою». Тобто згідно його класифікації Україна, це країна, що розташована по два боки ліній розлому між цивілізація-

ми. У таких країнах, великі групи належать до різних цивілізацій та постійно йде протиборство між ними: кожен з них намагаються «визначити країну як свій політичний інструмент та зробити свою мову, релігію і символи державними» [7].

В силу того, що цінності безпосередньо «не дані», вони втілюються і реалізуються за допомогою інших універсальних культурних механізмів, насамперед через норми та освіту, то саме поняття цінності, хоча і існує для вказівки на людське, соціальне і культурне значення певних явищ, але разом з тим, воно відсилає до світу належного, цільового, смислової основи. Цінності задають одну з можливих граничних рамок соціокультурної активності людини або суспільства загалом. Цінності трактуються як породжувані культурою або задаються трансцендентно змісту. Цінності влітаються в мінливе різноманіття соціального життя як її інваріанти, що дозволяють пов'язувати різні часові модуси (минуле, сучасне, майбутнє); семіотизувати простір людського життя, наділяючи всі елементи в ньому аксіологічного значимістю, задавати системи пріоритетів, способи соціального визнання, критерії оцінок; будувати складні і багаторівневі системи орієнтації світу; обґрунтовувати смисли [3, 1200].

Таким чином, центральною, або вихідною проблемою у подоланні «розколоти» України постають цінності і їх формування. На думку того ж таки С. Хантінгтона розколоти цивілізації мають потенціал стати єдиними системами в плані цінностей та ідентичностей, якщо будуть реалізовані три основні умови. Перша, необхідно, щоб політична і економічна еліти цієї (розколотої) країни в цілому підтримували такий крок. Друга, народ має схилитися до прийняття нової ідентичності. І третє, що домінуючі групи цієї цивілізації, в яку розколота країна хоче увійти, повинні бути готові прийняти її у свої лави.

У випадку з Україною, на нашу думку, зараз витримуються всі три вимоги. Перша вимога, щодо підтримки політичною елітою, дана ситуація яка на наших очах розгортається в Україні просто, не залишає вибору для політичної та економічної еліти. Якщо Украї-

на не стане єдиною системою в плані цінностей та ідентичностей то вона може припинити своє існування як держава. Попередній досвід розвитку незалежної держави України зазвичай характеризували як «багатовекторний», а на справді Україна балансувала між Сходом і Заходом не в змозі визначитися з тенденціями свого розвитку. І така невизначеність насправді посилювала внутрішній (ціннісний) розкол в середині країни. Формально Україна задекларувавши свої наміри як «Європейський вибір», (зокрема в сфері освіти, таким яскравим, дискусійним, прикладом, є Болонський процес) насправді тупцювала на місці. Подвійні стандарти які виникали за цих обставин в усіх сферах життєдіяльності соціуму далися в знаки і в суспільстві визріла ситуація по суті своїй яка нагадувала революційну. І хоча, марксизм-ленінізм відійшов у минуле, і не дуже популярним сьогодні є його цитування. Але згадується визначення революційної ситуації Леніним: «Революційну ситуацію відрізняють наступні основні ознаки: 1) «криза верхів», тобто неможливість для пануючих класів зберегти своє панування в незмінному вигляді. Криза політики панівного класу створює ту тріщину, в яку прориваються невдоволення та обурення пригноблених класів». Для настання революції, зазначав В. І. Ленін, «... зазвичай буває недостатньо, щоб «низи не хотіли», а потрібно ще, щоб «верхи не могли» жити по-старому. 2) Загострення, вище звичайного бідності пригноблених класів» [5].

Проводячи цю паралель, треба зазначити, що індустріальне суспільство початку ХХ століття і глобалізований світ початку ХХІ сторіччя суттєво відрізняються. І події, які відбулися в Україні 2013-2014 році і отримали назву «Євромайдан» або «революція гідності» можна сміливо назвати «ціннісною революцією». А агресія з боку Росії, попри всі негативні аспекти, пришвидшила всі складні соціальні процеси і насправді сприяла тому, що «українська багатовекторність» нарешті перетвориться на «одновекторність». Тому і друга вимога за Хантінгтоном, що народ має схилитися до прийняття нової ідентичності, виконується, оскільки сам народі виборює свою нову ідентичність.

І третє, що домінуючі групи тієї цивілізації, в яку розколота країна хоче увійти, повинні бути готові прийняти її у свої лави, також на наш погляд, не викликає сумніву, оскільки європейські країни демонструють свою готовність підтримати Україну в її намаганнях побудувати нову державу на нових європейських цінностях які є близькими і прийнятними для українського суспільства. Якими є ці цінності, ми можемо прочитати у Хартії основних прав європейського союзу, в якій говориться: «...Європейський Союз ґрунтується на неподільних і загальних цінностях – гідності людини, свободі, рівності й солідарності; він спирається на принципи демократії та правової держави. Він ставить людину за основу своєї діяльності, засновуючи громадянство Європейського Союзу і створюючи простір свободи, безпеки та правосуддя. Європейський Союз сприяє збереженню та розвитку цих спільних цінностей при повазі різноманіття культур і традицій народів Європи...» [8].

Не вдаючись до серйозного аналізу політичної ситуації в Україні, хотілося б на разі, зупинити увагу, на такому, важливому, з нашого погляду, аспекті, як зміна свідомості без якої не можливі були б всі ці події. Ми вже згадували про те, що формування людини, її духовного та інтелектуального потенціалу, відтворення та розвиток в неї певних культурних якостей не може розглядатися без освіти. Освіта, виступаючи механізмом відтворення якості суспільного інтелекту, поширюється на суспільство в цілому, бо її метою стає кардинальна зміна суспільної свідомості, що сьогодні як ніколи необхідно для України. Отже, зміни парадигми розвитку суспільства починаються з суттєвих змін у змісті освіти.

Трактування поняття освіти залежить від підходу до ідеї людини, хоча можливість освіти як практики сама вже диктує певний підхід до ідеї людини. В етимології терміна освіти присутній образ, підведення під образ, надання образу, тобто якщо освіта можлива, то вона розуміється як робота з формою, ентелехією людини. Але чи зачіпається при цьому зміст, суть, природа людини? Якщо в процесі освіти природа людини не зачіпається, то різноманітність освітніх практик детерміновано тільки культурними та історичними

уявленнями про ті образи чи зразки, під які підводиться людина в процесі освіти. У цьому випадку дискусія розгортається або навколо трактування поняття, на кшталт «гармонійно розвинена особистість», або навколо осмислення конкретних зразків. Якщо ж освіта здатна впливати на природу людини, то освітня практика стає антропотехнікою і потрапляє в зону дії морального закону [3, 719].

Плюралізм сучасних європейських суспільств створює у сфері освіти множинність пропозицій цілей і зразків розвитку людини. Сучасна людина більш вільна у виборі того типу освіченості, яка може бути запропонована соціумом. Людина менше обмежена походженням в силу соціальної динаміки і мобільності; менше зв'язана обмеженістю власних здібностей, у зв'язку з високою технологічністю, людина в меншій мірі залежить від рідної мови і етнічної належності завдяки глобалізації і стандартизації освіти і інтернаціоналізації культурних мов. Вибір людиною варіанту освіти обмежений лише її орієнтацією у світі цінностей. Орієнтація у світі сучасних цінностей постає самостійною задачею освітньої діяльності у сучасному світі, на відміну від минулих історичних ситуацій, коли цінності транслиувалися і передавалися в процесі самої освіти. Але забезпечення такої орієнтації у світі цінностей забезпечується не тільки в інститутах освіти, але й за межами освітніх інституцій: у сім'ї, засобами масової інформації, в міжособистісних контактах тощо. А коли одна з найважливіших задач освіти виводиться зі сфери відповідальності інститутів освіти, виникає необхідність перетворення всього соціуму в освітню спільність. Аксиологічна проблематика в сучасному вигляді полягає не в обмеженості свободи вибору в розмаїтті цінностей, а в умінні нею користуватися.

Свобода становлення суб'єкта в освітньому процесі не просто артикулюється як оптимізуючий фактор, а обґрунтовується як необхідна умова внутрішнього становлення самосвідомості, що детермінується умовами його внутрішньої суб'єкт-суб'єктної структури. При цьому об'єктивні детермінанти (тобто цінності, що привносяться в освіту суспільством) ні в якому разі не випускаються з уваги, але у випадку особистісного людського розвитку вони діють,

лише будучи охопленими й асимільованими внутрішньою структурою свідомості [4].

Поряд з розумінням суспільного призначення освіти важливим вбачається виявлення і врахування сучасних тенденцій розвитку освіти в світі. Проблема полягає навіть в тому, щоб дати вичерпний ряд сучасних світових освітніх тенденцій. Складність полягає в неоднорідності, багатоаспектності і багатофакторності розвитку самого світового освітнього простору на початку XXI століття, а також у різноманітності підходів у визначенні цих тенденцій. Єдине, що на нашу думку не викличе заперечення в академічному середовищі, це те, що в сучасному світі розглядати феномен світових освітніх тенденцій неможливо поза системою координат, яка складається «тріадою конструкцій» – «глобалізація», «інтернаціоналізація», «європеїзація» [2].

На одинадцятому Всесвітньому конгресі товариств з порівняльної педагогіки на тему «Нові виклики, нові парадигми: освіта на шляху в XXI століття», виділялось чотири базові характеристики глобальних процесів у світовому співтоваристві. По-перше, сучасний світ являє собою цілісну соціально-політичну систему. Тому проблеми, що виникають в одній країні, неминуче приводять до змін у інших країнах. По-друге, використання сучасних інформаційних технологій і засобів масової інформації дає можливість людям різних країн та національностей приєднатись до одних і тих же культурних цінностей. Це спричиняє зміну культурних стереотипів та зміщення наголосів у культурній ідентифікації особистості: рушаються моральні норми і традиції, які склалися в суспільстві, інтенсивно формується світова культура. В результаті активного прагнення культурних співтовариств зберегти свою унікальність виникають конфлікти на міжетнічному і державному рівнях. По-третє, змінюється уявлення людини про простір: він ніби зменшується. Сучасні засоби комунікації дозволяють спілкуватись і працювати на відстані. Тому у всіх галузях життєдіяльності суспільства зростає питома вага міжнародного співробітництва. Створюються реальні передумови для формування єдиного економічного, ін-

формаційного, освітнього простору, для планетарного громадського устрою. По-четверте, знижується роль держави в житті суспільства. Політична і економічна влада все частіше переходить до транснаціональних корпорацій, які починають впливати на траєкторію і характер соціальних, культурних та освітніх процесів у різних країнах та регіонах. Це призводить до опору за збереження автономії з боку окремих людей, народів, держав [6].

Безумовно, ці базові характеристики глобальних процесів у світовому співтоваристві впливають на світовий освітній простір який є складним, неоднорідним і багаторівневим процесом взаємопов'язаних змін, що в свою чергу є закономірним результатом історичного, економічного і духовного розвитку. В світовій освіті, як макросистемі, оформилися загальні елементи, ціннісні орієнтири, які дозволяють розглядати їх як серйозний внутрішньо консолідуючий потенціал. В освітньому контексті цінності виступають гранично загальною ідеєю, що надає освіті сенсу. Основними аксіологічними передумовами сучасної освіти виступають такі універсальні доміанти, як певний рівень свідомості, свободи й діяльності суб'єктів освітнього процесу. Таким чином, світові освітні тенденції впливаючи і вносячи корективи в розвиток національної системи освіти України, яка формує людину, її духовний та інтелектуальний потенціал, відтворює та розвиває в неї певні цінності, можуть стати для України тією основою, що допоможе їй подолати внутрішній ціннісний розкол.

Посилання:

1. *Андрущенко В.* Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. Андрущенко, В. Савельев. – К. : «МП Леся», 2010. – 404 с
2. *Андрущенко В.П.* Філософія освіти ХХІ століття: пошук пріоритетів / В. П. Андрущенко // Філософія освіти. – 2005. – № 1. – С. 15-17
3. *Всемирная энциклопедия. Философия* / [Главный научный редактор и составитель А. А. Грицанов]. – М. : АСТ, МН.: Харвест, Современный литератор, 2001 – 1312 с.

4. Гервас С. Європейські цінності: між ідеалом, дискурсом і реальністю [Електронний ресурс] / Стелла Гервас. – Режим доступу: http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Ghervas.html#_ftn2

5. Ленин В. Полное собрание сочинений / В. Ленин. – [5 изд.]. – М. : Политиздат, 1975. – Т. 26. – 378 с.

6. Пуховська Л.П. Перспективи формування світового освітнього простору в ХХІ столітті / Л. П. Пуховська // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. – Житомир, 2003. – Вип. 33. – С. 16–18.

7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон ; [пер. с англ.]. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.

8. Хартія основних прав Європейського Союзу (Ницца, 7 грудня 2000 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_524

9. Kluckhohn C. Values and alue-Orientations in the Theory of Action Хартія основних прав Європейського Союзу (Ницца, 7 грудня 2000 року) [Електронний ресурс] / С. Kluckhohn // Toward a general theory of action. Camb.; Massachusetts, 1962. – Режим доступу: http://www.umsa.edu.ua/lecture/philosophy/kaf_philosofpidruchkirychok.pdf.

С.Л. Шлемкевич

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ЯК ВИМОГА ЧАСУ

Одним із шляхів подолання кризових явищ у глобальному масштабі можна вважати утвердження нової екологічної культури, ментальних установок екологічного гуманізму, яким утверджується рівновага між пізнавальною діяльністю людини і шанобливим ставленням до цілісності Природи та визначення місця людини у просторі і часі як частини Природи. Це завдання можна вважати одним з головних у процесі реформування вищої школи України. У центрі уваги науковців та педагогів опиняється проблема екологізації навчання.

Ключові слова: культура мислення, духовність, культура, екологія.